

**Ilısu ve Karkamış Baraj Glleri Altında Kalacak  
Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi  
2000 Yılı alışmaları**

Derleyenler  
**Numan Tuna - Jâle Velibeyoğlu**



**Salvage Project of the Archaeological Heritage of the  
Ilısu and Carchemish Dam Reservoirs  
Activities in 2000**

Edited by  
**Numan Tuna - Jâle Velibeyoğlu**



İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak  
Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi  
2000 Yılı Çalışmaları

Derleyenler / Edited by  
Numan Tuna - Jale Velibeyoğlu

Salvage Project of the Archaeological Heritage of the  
İlisu and Carchemish Dam Reservoirs  
Activities in 2000



Orta Doğu Teknik Üniversitesi  
Middle East Technical University



ODTÜ Tarihî Çevre Araştırma ve Değerlendirme Merkezi (TAÇDAM)  
METU Centre for Research and Assessment of the Historic Environment (TAÇDAM)

Ankara  
2002





Bu kitap, T.C. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve T.C. Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla yayınlanmıştır



This Book has been published through the sponsorship of the Directorate of the Turkish State Hydraulic Works and Culture Ministry

© Copyright 2002 by ODTÜ Tarihsel Çevre Araştırma ve Değerlendirme Merkezi (TAÇDAM)  
METU Centre for Research and Assessment of the Historic Environment (TAÇDAM)  
Orta Doğu Teknik Üniversitesi / Middle East Technical University, Ankara - Türkiye

© Her hakkı saklıdır. TAÇDAM'dan izin alınmaksızın hiçbir teknikte çoğaltılıp dağıtılamaz.  
All rights reserved. No part of this book may be produced or translated in any form, by print, photoprint, microfilm, microfiche or any other means without permission from TAÇDAM.

*İngilizce tercüme / Translated by*  
Jean Greenhalgh, Gülbün Gönül, Aslı Erim Özdoğan, Sue Ellen Dopp

*Baskı öncesi hazırlık / prepared for print by* Leda Ajans Ltd. Şti  
*Kapak ve sayfa düzeni / cover design and page layout by* M. Gürbüz Fehim  
*Baskı / print by* Ünal Offset Matbaacılık ve Ltd. Şti.

*Kapak fotoğrafı / Cover photo*  
Giricano Höyük: Ev modeli, İ.Ö 2. Binyılın ilk yarısı / Home model, first half of the 2nd Millenium B.C  
(Andreas Schachner)

ISBN: 975-429-192-6

Ankara-Türkiye  
Eylül 2002



## İÇİNDEKİLER

<b>Şekiller Listesi</b>	i
<b>Sunuş</b>	xxiii
<b><i>FISTIKLI HÖYÜK 2000 YILI KAZISI ÖN RAPORU</i></b>	
Reinhard Bernbeck, Susan Pollock, Ana Gabriela Castro Gessner, Roberto Costello, Sarah Kiehl Costello, Melissa Foree, Margarita Gleba, Marie Goodwin, Peter Horan, Sarah Lepinski, Carolyn Nakamura, Sarah Niebuhr ve Rasmi Shoocongdej	1
<b><i>ZEYTİNLİBAHÇE HÖYÜK 2000 YILI KAZI ÇALIŞMALARI</i></b>	
Marcella Frangipane, Corrado Alvora, Francesca Balossi R. ve Giovanni Siracusano	41
<b><i>2000 YILI MEZRAA-TELEİLAT KAZISI</i></b>	
Necmi Karul, Ahmet Ayhan ve Mehmet Özdoğan	101
<b><i>MEZRAA-TELEİLAT YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ, 2000</i></b>	
Güner Coşkunsu	143
<b><i>MEZRAA HÖYÜK 2000 YILI KAZILARI</i></b>	
Derya Yalçıklı ve V. Macit Tekinalp	159
<b><i>ŞAVİ HÖYÜK İLK KAZI MEVSİMİ RAPORU, 2000</i></b>	
R. Dittmann, S. Huh, Th. Mitschang, E. Müller, U. Röttger, C. Schmidt ve D. Wicke	211
<b><i>GRE VİRİKE 2000 KAZISI</i></b>	
A. Tuba Ökse	243
<b><i>AKARÇAY TEPE 2000</i></b>	
N. Balkan-Atlı, F. Borrell, R. Buxó, G. Duru, J. J. Ibáñez, O. Maede, M. Molist, M. Özbaşaran, R. Piquet, M. Sana ve J. Wattez	271
<b><i>AKARÇAY HÖYÜK 2000 YILI KAZI ÇALIŞMALARI</i></b>	
Yalçın Mergen ve Abdullah Deveci	319
<b><i>ŞARAGA HÖYÜK 2000</i></b>	
Kemal Sertok ve Fikri Kulakoğlu	341
<b><i>2000 YILI KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI PALEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMASI</i></b>	
Harun Taşkiran	383
<b><i>URFA İLİ, BİRECİK VE HALFETİ İLÇELERİ ÇEVRESİNDEKİ GELENEKSEL KIRSAL YERLEŞMELER VE SİVİL MİMARİ (2000 yılı Çalışmaları)</i></b>	
Nur Akın, Zeynep Eres ve Burçe İvedî	431



<b>KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ve ÇEVRESİNDEKİ KIRSAL YERLEŞMELER ve KONUTLAR, 2000 YILI ÇALIŞMALARI</b> Mustafa S. Akpolat	463
<b>2000 YILI MÜSLÜMANTEPE (Şahintepe) KAZISI</b> Eyyüp Ay	491
<b>2000 YILI ZİYARET TEPE KAZILARI, DİYARBAKIR</b> Timothy Matney, Michael Roaf ve John MacGinnes	517
<b>2000 YILI GİRİCANO KAZILARI ÖN RAPORU</b> Andreas Schachner	549
<b>YUKARI DİCLE ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA PROJESİ (UTARP) KENAN TEPE 2000 YILI ÇALIŞMALARI RAPORU</b> Bradley J. Parker, Andrew Creekmore, Eleanor Moseman ve Randy Sasaki	613
<b>SALAT TEPE 2000 YILI KAZI ÇALIŞMALARI</b> A.Tuba Ökse ve A. Oğuz Alp	645
<b>AŞAĞI SALAT 2000 YILI KAZISI</b> S. Yücel Şenyurt	671
<b>2000 YILI GRE DİMSE (ILISU) KAZI ÇALIŞMALARI</b> Norbert Karg	699
<b>KORTİK TEPE 2000 KAZILARI</b> Vecihi Özkaya, Oya San ve Handan Yıldızhan	739
<b>BİSMİL İLE BATMAN ARASINDAKİ DİCLE VADİSİ SEKİLERİNE İLİŞKİN İLK GÖZLEMLER</b> Catherine Kuzucuoğlu	759
<b>HASANKEYF 2000 ÇALIŞMALARI</b> M. Oluş Arık	773
<b>BOTAN VADİSİ ve ÇATTEPE (TİLLİ) YÜZEY ARAŞTIRMALARININ İLK SONUÇLARI</b> Jale Velibeyoğlu, Andreas Schachner ve Şenay Schachner	783



## CONTENTS

<b>List of Figures</b>	xii
<b>Preface</b>	xxvi
<b><i>PRELIMINARY REPORT ON THE 2000 SEASON AT FISTIKLI HÖYÜK</i></b> Reinhard Bernbeck, Susan Pollock, Ana Gabriela Castro Gessner, Roberto Costello, Sarah Kielt Costello, Melissa Foree, Margarita Gleba, Marie Goodwin, Peter Horan, Sarah Lepinski, Carolyn Nakamura, Sarah Niebuhr and Rasmi Shoocongdej	26
<b><i>THE 2000 CAMPAIGN AT ZEYTLİBAHÇE HÖYÜK</i></b> Marcella Frangipane, Corrado Alvaro, Francesca Balossi R. and Giovanni Siracusano	83
<b><i>MEZRAA-TELEILAT 2000</i></b> Necmi Karul, Ahmet Ayhan and Mehmet Özdoğan	130
<b><i>MEZRAA-TELEILAT CHIPPED STONE INDUSTRY, 2000</i></b> Güner Coşkunsu	188
<b><i>MEZRAA HÖYÜK EXCAVATIONS, 2000</i></b> Derya Yalçıklı and V. Macit Tekinalp	188
<b><i>REPORT ON THE FIRST CAMPAIGN OF EXCAVATIONS AT ŞAVİ HÖYÜK IN 2000</i></b> R. Dittmann, S. Huh, Th. Mitschang, E. Müller, U. Röttger, C. Schmidt and D. Wicke	233
<b><i>EXCAVATIONS AT GRE VIRIKE IN 2000</i></b> A. Tuba Ökse	270
<b><i>AKARÇAY TEPE 2000</i></b> N. Balkan-Atlı, F. Borell, R. Buxo, G. Duru, J.J. Ibanez, O. Maede, M. Molist, M. Özbaşaran, R. Piquet, M. Sana and J. Wattez	309
<b><i>AKARÇAY HÖYÜK EXCAVATIONS: 2000</i></b> Yalçın Mergen and Abdullah Deveci	340
<b><i>ŞARAGA HÖYÜK 2000</i></b> Kemal Sertok and Fikri Kulakoğlu	370
<b><i>THE PALAEOLITHIC SURVEY IN THE CARCHEMISH DAM RESERVOIR REGION: 2000 SEASON</i></b> Harun Taşkiran	413



<b>TRADITIONAL RURAL SETTLEMENTS AND CIVIL ARCHITECTURE IN THE VICINITY OF BİRECİK AND HALFETİ IN THE PROVINCE OF URFA (Studies of 2000)</b>	452
Nur Akın, Zeynep Eres, Burçe İvedi	
<b>RURAL SETTLEMENTS AND DWELLINGS IN THE CARCHEMISH DAM RESERVOIR AREA AND ITS ENVIRONMENT – WORK IN 2000</b>	482
Mustafa S. Akpolat	
<b>2000 EXCAVATIONS AT MÜSLÜMANTEPE (ŞAHİNTEPE)</b>	507
Eyyüp Ay	
<b>ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT ZİYARET TEPE, DİYARBAKIR PROVINCE, 2000</b>	535
Timothy Matney, Michael Roaf and John MacGinnis	
<b>VORLÄUFİGER BERİCHT ÜBER DIE AUSGRABUNGEN İN GİRİCANO (DİYARBAKIR / TURKEİ) 2000</b>	587
Andreas Schachner	
<b>THE UPPER TIGRIS ARCHAEOLOGICAL RESEARCH PROJECT (UTARP) A PRELIMINARY REPORT FROM THE YEAR 2000 EXCAVATIONS AT KENAN TEPE</b>	631
Bradley J. Parker, Andrew Creekmore, Eleanor Moseman and Randy Sasaki	
<b>2000 EXCAVATION AT SALAT TEPE</b>	662
A. Tuba Ökse and A. Oğuz Alp	
<b>2000 EXCAVATIONS AT AŞAĞI SALAT</b>	688
S. Yücel Şenyurt	
<b>SOUNDING AT GRE DİMSE 2000</b>	723
Norbert Karg	
<b>EXCAVATIONS AT KORTİK TEPE: 2000</b>	752
Vecihi Özkaya, Oya San, Handan Yıldızhan	
<b>PRELIMINARY OBSERVATION ON THE TIGRIS VALLEY TERRACES BETWEEN BİSMİL AND BATMAN</b>	766
Catherine Kuzucuoğlu	
<b>2000 EXCAVATIONS AT HASANKEYF</b>	779
M. Oluş Arık	
<b>ERSTE ERGEBNISSE EİNES SURVEYS İM BOTAN- TAL UND İN ÇATTEPE (TİLLİ)</b>	836
Jale Velibeyoğlu, Andreas Schachner und Şenay Schachner	



## KORTİK TEPE 2000 KAZILARI\*

Vecihi Özkaya, Oya San ve Handan Yıldızhan

İlisu Baraj Gölü içinde kalacak olan Kortik Tepe (yöresel ismiyle Kotik ya Kotuk Tepe) Diyarbakır ili, Bismil ilçesi, Ağıl Köyü yakınlarında yer almaktadır (Şekil 1). Halen bir tarım alanı olarak değerlendirilen Kortik Tepe, yaklaşık olarak 50 x 100 m genişliğinde bir alanı kapsamaktadır (Şekil 2). Yakın çevresindeki yerleşim birimleriyle bağlantısı dikkate alındığında, daha geniş yayılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Bunlardan biri höyüğün kuzeydoğusunda yer alan ve günümüzde mezarlık olarak kullanılan Ziyaret Tepe'dir. Üzerinde bir yadır bulunan höyük, doğrudan Kortik Tepe ile bağlantılı olup, geniş bir alana yayılmış yerleşimin daha geç dönemini temsil etmektedir. Yine Kortik Tepe'nin kuzeyindeki Aşağı Sazlık Mevkii de benzeri şekilde, bu yayılımın diğer bir parçası durumundadır. Kısaca, Kortik Tepe; kuzeydoğusundaki Ziyaret Tepe ve kuzeyindeki Aşağı Sazlık Mezrası altında kalan alanla birlikte bir bütünlük oluşturmaktadır.

Son yıllarda Güneydoğu Anadolu'da Fırat boyunca inşa edilen Keban, Karakaya ve Atatürk Barajları etkilenme alanlarında yapılan kazılar, daha önce yeterince bilinmeyen bölge arkeolojisinin gelişmesinde etken olmuş, genel ve bölgesel kültür birikimleri ve aralarındaki ilişkilere yeni yaklaşımlar getirmiştir. 1991 yılında G.Algaze'nin Ilisu Barajı etkilenme alanında yaptığı yüzey araştırmasında tesbit edilen Kortik Tepe Höyüğü (Algaze-Rosenberg 1990; Algaze 1992), Batman - Bismil arasında, Batman Su ve Dicle Nehri'nin kesiştiği bölgede yer alan konumuyla, bölgede bilinen önemli Neolitik yerleşimlerle koşutluklar sergilemektedir.

Bu yıl höyüktesınırlı bir alanda gerçekleştirilen kazılar, yerleşimin mimarisi hakkında henüz bilgi vermekten uzaktır. Üç ayrı açmada (A 1, A 2, A 3) gerçekleştirilen kazılarda 30-40 cm derinlikten sonra Akeramik Neolitik Dönem özellikleri gösteren tabakalar gelmiştir.

\* Güneydoğu Anadolu Projesi Kapsamında, ODTÜ Tarihî Çevre Değerlerini Araştırma Merkezi (TAÇDAM) eşgüdümünde yürütülen "İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Kültür Varlıklarının Belgelemesi ve Kurtarılması" projesi çerçevesinde gerçekleştirilen kazılara katkılarında dolayı Prof.Dr. N. Tuna (TAÇDAM Başkanı), S. Küçük, Diyarbakır Müze Müdürü N. İnal ve Ahmet Çaltekin Bakanlık Temsilcimiz H. Kalsen ve H. Yıldızhan, D. Kaplan, A. Binici, Faysal Al, İ. Solak ve öğrencilerimize teşekkürü borç bilirim.



Buluntuların karakterinden tanımlanabilen Akeramik Neolitik evre, Hallan Çemi'de olduğu gibi (Rosenberg 1993) yüzey toprağından hemen sonra başlamaktadır. Her üç açmada da yapılan kazılar sonucunda iskeletler, değişik küçük buluntular ve duvar kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. İşlevleri, olası özgün yapıları ve açmaların genişletilememesinden kaynaklanan nedenlerle uzantıları belirlenemeyen duvarlar, bazı açmalarda (A 1) daha çok gömülerle bağlantılı görünüm sergilemiştir. Tarım tahribatı nedeniyle özgün dokuları bozulmuş olmakla birlikte, genelde gömüler çevresinde yoğunlaşan ve dairesel biçim gösteren sözkonusu duvarlar işlenmemiş taşlardan yapılmıştır. Alanda bazı ateş çukurları ve tabana açılmış çukurlara yarı hocker tarzda yatırılmış iskeletler belirlenmiştir. Yerleşimin bu karakteri Çayönü'nün en erken yerleşim evreleriyle koşutluk göstermektedir (Özdoğan *et al.* 1993: 87).

Yüzeye yakın olmaları nedeniyle tahrip olmuş gömüler, kendi aralarında yön birliği göstermemekte (Şekil 3-6) ve özgün bir gömü tarzı yansıtmamaktadır. Çoğunluğu doğu-batı, diğerleri ise farklı doğrultularda olup; sırtüstü ve yarı hocker biçiminde, basit toprak gömülerdir. Birkaç örnek dışında (Şekil 3-4), çoğunluğu ya kafatası ya da gövde halinde korunmuştur (Şekil 3). Farklı gömü biçimleri (dorsal ve yarı hocker) ve gömü hediyeleri, birden fazla yerel gömü geleneğinin varlığına yorumlanabilir. Gömü hediyeleri, genelde çakmaktaşıdan küçük boncuklar, farklı hammaddelerden (çakmaktaşı, obsidyen) yapılmış aletler ve aşındırma yöntemiyle üretilmiş taş vazolardan oluşmaktadır (Şekil 5-6). Ayrıca, fazla yaygın olmasa da, gömülerle birlikte saptanan bazı hayvan kemikleri, olası ölü kültü törenlerinin izleri olabilirler. Gömü gelenekleri, gömü hediyeleri ve kült törenleri konusunda daha aydınlatıcı verilere ulaşmak, ancak kazıların devamında belirlenebilecektir. Ancak gömü biçimleri Çayönü ile benzerlikler göstermektedir (Özdoğan *et al.* 1994: 107).

Her üç açmada da aynı kültür tabakası ortaya çıkarılmıştır. Nitekim, A1 açmasında olduğu gibi, A2 açmasında da işlenmemiş kaba taşlardan oluşturulmuş duvarların arasında insan iskeletleri yer almaktadır (Şekil 4). Kendi aralarında organik bütünlük göstermeyen duvar kalıntıları, A1 açmasında olduğu gibi, olasılıkla gömüyle bağlantılı donanımlar olmalıdırlar. Diğerlerine oranla daha iyi korunmuş iskeletlerin büyük çoğunluğu doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiştir (Şekil 4). A1 açmasında görüldüğü kadar gömü hediyesi içermeseler de, sıkıştırılmış toprak üzerinde sırtüstü ya da yarı hocker tarzda gömülmeleri ortak özellik olarak yorumlanabilir. Az sayıda da olsa, bulunan obsidyen alet parçaları ve diğer küçük taş buluntular A1 ile ortak karakter sergilemektedir.

A1 ve A2'ye oranla yüzeye daha yakın derinlikte buluntu veren A3 açması da, genel karakteri bakımından, diğerlerine benzemektedir (Şekil 5-6). Bununla beraber, zengin buluntularıyla ayrıcalık gösterir. Bu açmada da işlevleri ve dokuları yeterince anlaşılabilen ve mimari bir birimin temeli olma özelliğinden yoksun duvar kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Duvarların aralarına rastgele yerleştirilmiş iskeletler, yüzeye yakın olmaları nedeniyle tahrip olmuşlardır. Bazıları salt birkaç kemik parçasından



ibaret olan iskeletler, yine de gömü tarzı ve gelenekleri konusunda bilgi verebilecek bazı ayrıntılar yansıtmaktadırlar. Bu veriler değerlendirildiğinde, diğer açmalarda da saptandığı üzere, tek tip gömü tarzının olmadığı ve yön birliği yansıtmadıkları fakat çoğunun gömü hediyeleri içerdikleri görülmüştür. Açmanın önemi içerdiği zengin gömü hediyelerinden kaynaklanmaktadır. Gömü hediyeleri çakmaktaşı ve bir tür yeşilimtrak taşa işlenmiş farklı boyutlardaki boncuklardan oluşturulmuş kolyeler (Şekil 17-19), siyahımsı kumtaşına işlenmiş taş vazolar (Şekil 7-14) ve bazı kemik aletlerden oluşmaktadır. Bunlar arasında, kuşkusuz, en önemli bulgular sürtme yöntemiyle üretilmiş taş vazolardır. Kolay işlenebilir grimsi siyah kumtaşına işlenmiş vazolar, malzemeleri bakımından homojen bir yapıya sahiptirler. İşlendikleri malzemenin yerel olup olmadığı konusunda kesin verilere sahip olmamakla beraber, gerek höyük gerekse çevresinde benzer nitelikli taşların bulunmayışı, malzemenin farklı bir kaynaktan sağlanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Sürtme ya da aşındırma yöntemiyle üretilen vazoların öncelikle kabaca şekillendirildikleri; daha sonra, yüzeylerinin törpülenerek parlatıldıkları anlaşılmaktadır. Bütün bu işçilikler, vazo yüzeylerinde açık olarak görülebilen izlerden bellidir. Bazılarının yüzeyleri ise daha ince işçilikli ve daha parlak bir görünüme sahiptir.

Vazoların çok azı bezemesiz (Şekil 7, 11), diğerleri ise geometrik kazı bezeklidirler (Şekil 8, 9-10, 12, 13-14). Olasılıkla çakmaktaşı ya da obsidyen aletlerle yapılmış bezemeler, teknik açıdan benzerlikler yansıtmakla beraber, örgeleri bakımından çeşitlilikler gösterirler. Genellikle iskeletlerle bağlantılı olarak ortaya çıkarıldıkları için, çoğunluğu gömü hediyesi olarak değerlendirilmişlerdir. Bunun yanı sıra, bazıları da iskeletlerden bağımsız şekilde bulunmuştur. Bir iskeletin göğsüne yerleştirilmiş küçük bir örnek hariç (Şekil 6), diğerlerinin tamamı kırılmış biçimde ele geçirildiklerinden vazoların gömütlere olasılıkla bilinçli olarak kırılıp konulduğu düşünülmektedir. Çoğunluğu tamamlanabilir halde olan vazoları, biçim ve bezemeleri bakımından sınıflamak olasıdır.

İlk grubu bezemesiz vazolar oluşturmaktadır. Herhangi bir bezeme içermeyen yalın vazolar, yayvan gövdeli geniş ağızlı çanaklar (Şekil 7) ile tabana doğru daralan dik derin gövdeli oval vazolardır (Şekil 11). Karın kesiminde geniş bir profile sahip yayvan çanaklar tabana doğru giderek daralmakla beraber, geniş oturma yüzeyine sahiptirler. Akıcı ve düzgün biçim sergileyen oval gövdeli vazoların ağız kenarlarında gözlemlenen küçük matkap delikleri, kullanım amaçlarıyla bağlantılı olmalıdır; yakın benzerleri Hallan Çemi'den bilinmektedir (Rosenberg 1993: 120, Fig. 8; Rosenberg 1999: Fig. 3, 5).

İkinci grup vazolar biçim olarak ilk gruba benzemekle birlikte, bunlar; ağız kenarlarında ya da gövde üzerinde yatay kuşaklar içinde yer alan bezemeleriyle farlılıklar yansıtan yalın çizik bezemeli vazolar, basık küresel gövdeli, içe çekik ağız kenarlı çanaklar (Şekil 8), tabana doğru dik bir şekilde daralan geniş ağızlı kadehler



(Şekil 12) ve basık silindirik gövdeli vazolardan oluşur. Bu ikinci grup daha özenli bir işçilik yansıtmaktadır. Özellikle basık küresel çanaklarda biçimsel bütünlük ve ağız kenarlarının içe doğru daralan yapısında belirgin estetik kaygı görülür.

Bezemeli ve bezemesiz vazoların bazılarında ağız kenarlarına yatay işlenmiş küçük delikler bulunmaktadır. Cidarları bakımından da daha ince ve özenli işçilik içeren vazolar, gelişkin örnekler durumundadır. Küresel gövdeli derin çanaklar (Şekil 9-10) ve daha büyük boyutlu basık oval-silindirik gövdeli kadeh benzeri kaplar üçüncü grubu oluşturmaktadır (Şekil 13-14). Özellikle çanaklarda yoğunlaşan zengin geometri bezeme, yatay alanlar içine yerleştirilmiş tekrarlı örgelerden oluşur. Ana bezeme kuşakları ise, içleri taranmış yatay ve dikey üçgenlerle donanmıştır (Şekil 9). Bu şekilde bezemeye sahip derin çanakların alt yarısı bezemesizdir. Kadehlerde ise bezeme bütün yüzeyi kuşatmakta ve vazunun biçimiyle uyum göstermektedir. Çanaklara oranla daha yalın bezenmiş olmalarına rağmen, bir örnekte dikey düzenlenmiş zigzag çizgi kümelerinin arasındaki sayısal farklılık, hem bezemedeki tekdüzeliği gidermiş, hem de genel düzene canlılık katmıştır (Şekil 14). Genelde figürlü bezeme görülmezken, özgün bir örnek üzerinde, vazunun geniş karın alanında özellikle vurgulanmış bir alanda, orak benzeri iki nesne vardır (Şekil 13). Boş alanlar ise yine dikey zigzag çizgilerle doldurulmuştur. Bezeme tekniği bakımından Hallan Çemi ürünlerini (Rosenberg 1999: Fig. 3) hatırlatmakla beraber, özenli ve zengin örgeleriyle daha gelişkin özellikler yansıtırlar.

Genel anlamda değerlendirildiklerinde, biçim, işçilik ve bezemeleri bakımından söz konusu taş vazolar yalın, hantal ve biçimsel zenginlikten yoksun bir yapıdan daha zengin bezeme biçim ve özenli işçiliğe doğru belirgin bir gelişim gösterirler. Dolayısıyla aynı kültür evresinde olası bir sanatsal gelişimi yansıtımları açısından ayrı bir önem oluştururlar. Benzerleri Hallan Çemi (Rosenberg 1993: 119; Rosenberg - İnal 1994: Fig. 4) ve Mezra-Teleilat'dan bilinmektedir (Özdoğan 2000b: Fig. 3). Ancak, örnekler karşılaştırıldığında, Kortik Tepe'nin daha gelişkin bir düzeye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bulunan taş aletler, tipleri bakımından çeşitlilik gösterirler. Bunların çoğunluğu el değirmenleri, öğütme taşları, havanelleri ve dibek taşlarıdır. Bunlara ek olarak, işlenebilir taşlardan yapılmış, çoğunluğu oval ya da yuvarlak olan çok sayıda soketli taşlar buluntular arasında yer almaktadır. Özenle işlenmiş kesici ve delici aletler de bulunmuştur.

Kireçtaşı ve siyahımsı yerel taşla işlenmiş oval biçimli, ortaları delikli nesnelere (Şekil 15), farklı boy ve ağırlıklara sahip olup, olasılıkla ağırlık olarak kullanılmış olmalıdır. İskeletlerle bağlantılı olarak bulunan bir grup kireçtaşına işlenmiş yuvarlak ve ortalarından delikli iri boyutlu nesnelere ise, buluntu durumları nedeniyle olasılıkla süs eşyası olarak kullanılmış iri boncuklardır (Şekil 16).



Taş vazolarda olduğu gibi, Kortik Tepe'nin taş aletleri, Çayönü, Nevalı Çori, Hallan Çemi gibi diğer Anadolu merkezlerinin bulgularıyla koşutluklar sergilemektedir.

A1, A2 ve A3 açmalarının her üçünde de değişik takılar bulunmuştur. Başta taş malzemeye işlenmiş olanlar olmak üzere, çeşitli hayvan kabukları ve kemiklerini de bunların arasında sayılabilir. Ayrıca balık omurgası ve çene kemiklerinden oluşturulmuş süs eşyaları da ele geçmiştir. Çene kemikleri özellikle perdahlanmış ve cilalanmış olmalarıyla dikkat çekicidir. Bunlar da iskeletlerle bağlantılı olarak ortaya çıkartıldıkları için gömü hediyesi görünümündedirler.

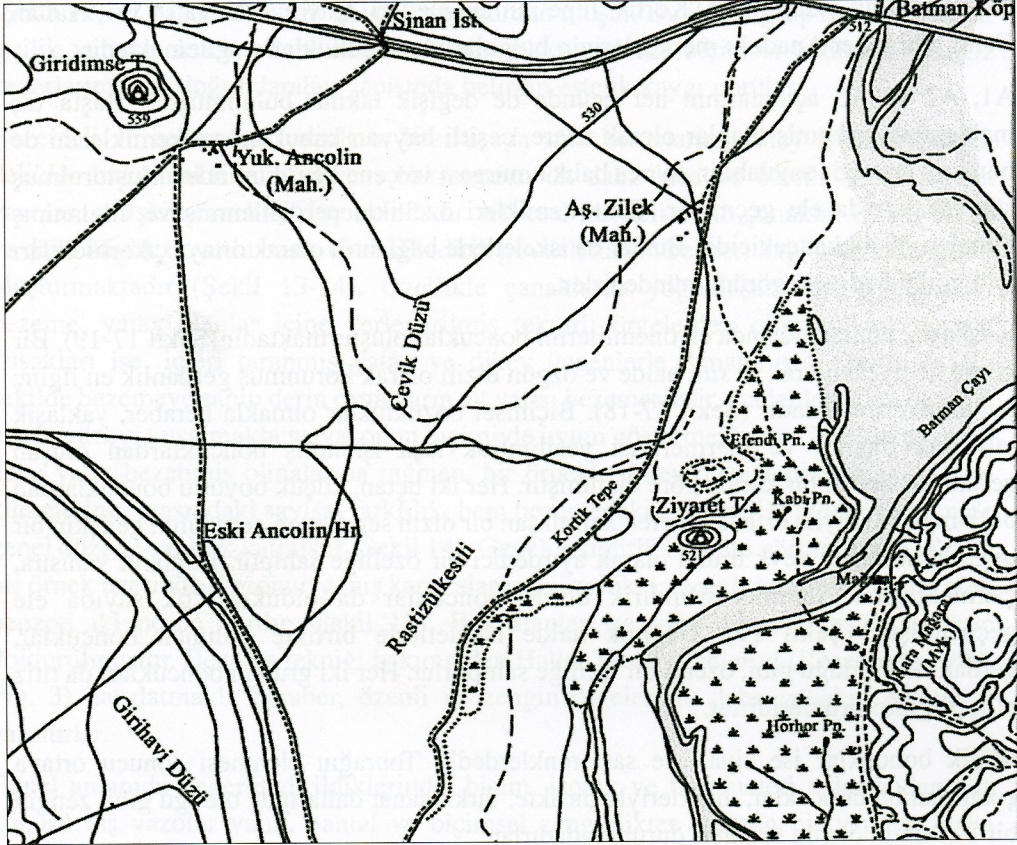
Kuşkusuz bunlar arasında en önemlilerini boncuklar oluşturmaktadır (Şekil 17-19). Bir gömü hediyesi olarak *in situ* halde ve özgün dizili olarak korunmuş gerdanlık en ilginç buluntular arasındadır (Şekil 17-18). Biçimsel bozukluklar olmakla beraber, yaklaşık yuvarlak biçimli ve mermerimsi yeşilimtrak taşa işlenmiş boncuklardan oluşan gerdanlık, belirli bir kurala göre dizilmiştir. Her iki uçtan, küçük boyutlu boncuklardan başlamak kaydıyla, ortada giderek kalınlaşan bir dizin sergileyen gerdanlık, gelişkin bir uygarlığın özenli zevk ürünü olarak ayırdedici bir özelliğe sahiptir. Bunların yanısıra, çakmaktaşına işlenmiş silindirik bordo boncuklar da oldukça çok sayıda ele geçirilmiştir (Şekil 19). Dağınık halde iskeletlerle birlikte bulunan boncuklar, gerdanlıkta olduğu gibi, özenli bir işçiliğe sahiptirler. Her iki grubun boncukları da titiz el işçiliğinin ürünleridirler.

Minik boncuklar ise siyah ve sarı renklindedir. Toprağın elenmesi sonucu ortaya çıkartılan bu boncuklar, diğerleriyle birlikte, farklı sanat dallarında olduğu gibi, zengin bir birikimin özgün ürünleri durumundadırlar.

A1 ve A2 açmalarında sarımtırak renkte yumuşak karakterli taşa işlenmiş iki nesne özellikleri bakımından farklı yapı sergilerler (Şekil 20). Yarı küresel kesitleri, hafif içbükey yüzeyleri ve ince bir silme ile profillendirilen ağız kenarlarıyla sözkonusu taşlar, gündelik gereksinimler doğrultusunda kullanılmaya yönelik bir biçim içermezler. 9 mm yüksekliğinde ve 35 cm ile 42 cm arası değişen çaplara sahip bu taşların gömülerle aynı düzeyde ortaya çıkartılmaları, olası işlevlerine de varsayımsal açıklamalar getirmektedir. Dolayısıyla bunları kültürel amaçlı "sunu taşları" olarak değerlendirmek olasıdır.

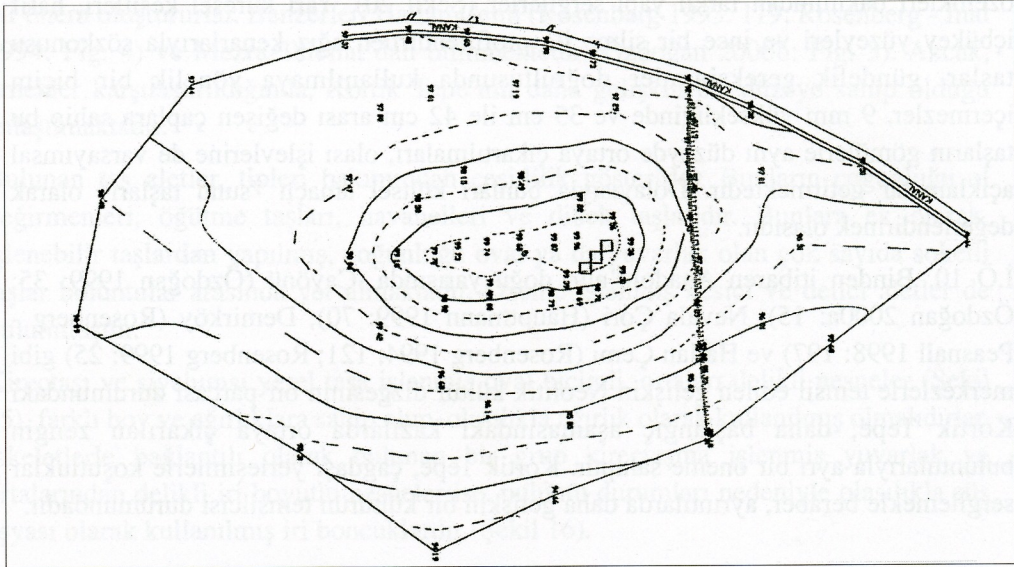
İ.Ö 10. Binden itibaren Anadolu'nun doğu yarısında, Çayönü (Özdoğan 1999: 35; Özdoğan 2000a: 15), Nevalı Çori (Hauptmann 1999: 70), Demirköy (Rosenberg - Peasnell 1998: 197) ve Hallan Çemi (Rosenberg 1994: 121; Rosenberg 1999: 25) gibi merkezlerle temsil edilen gelişkin Neolitik kültür dizgesinin bir parçası durumundaki Kortik Tepe, daha başlangıç aşamasındaki kazılarda ortaya çıkarılan zengin buluntularıyla ayrı bir öneme sahiptir. Kortik Tepe, çağdaşı yerleşimlerle koşutluklar sergilemekle beraber, ayrıntılarda daha gelişkin bir kültürün temsilcisi durumundadır.





Şekil 1 Kortik Tepe topoğrafik harita

Figure 1 Kortik Tepe. Topographic map

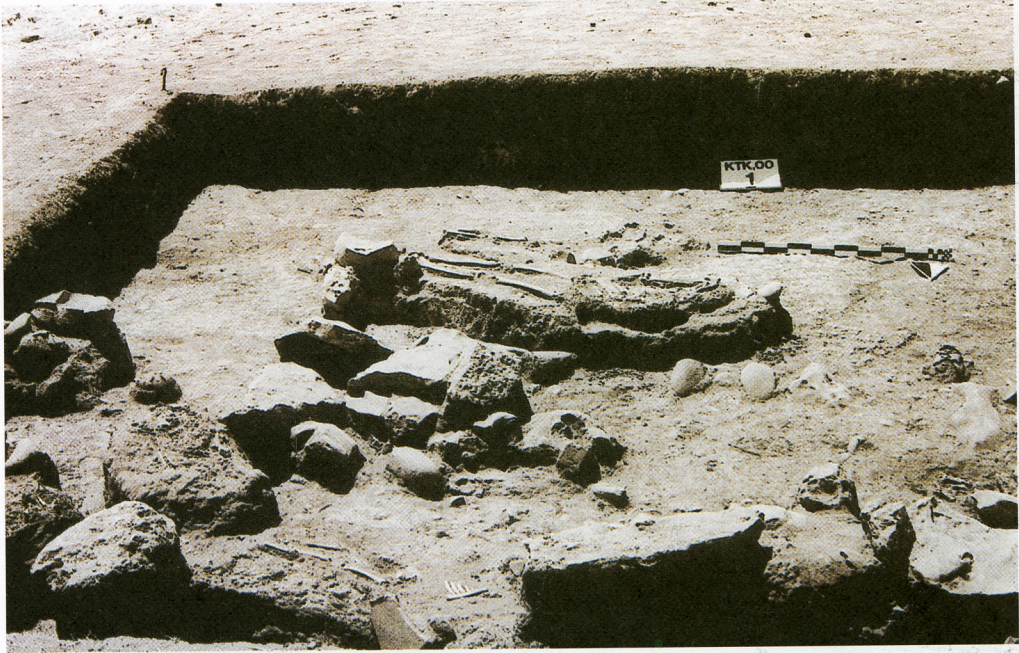


Şekil 2 Kortik Tepe topoğrafik plan

Figure 2 Kortik Tepe, topographic plan



Kortik Tepe 2000 Kazıları  
Excavations at Kortik Tepe: 2000



Şekil 3 A1 Açması, ayrıntı  
Figure 3 Trench A1, detail



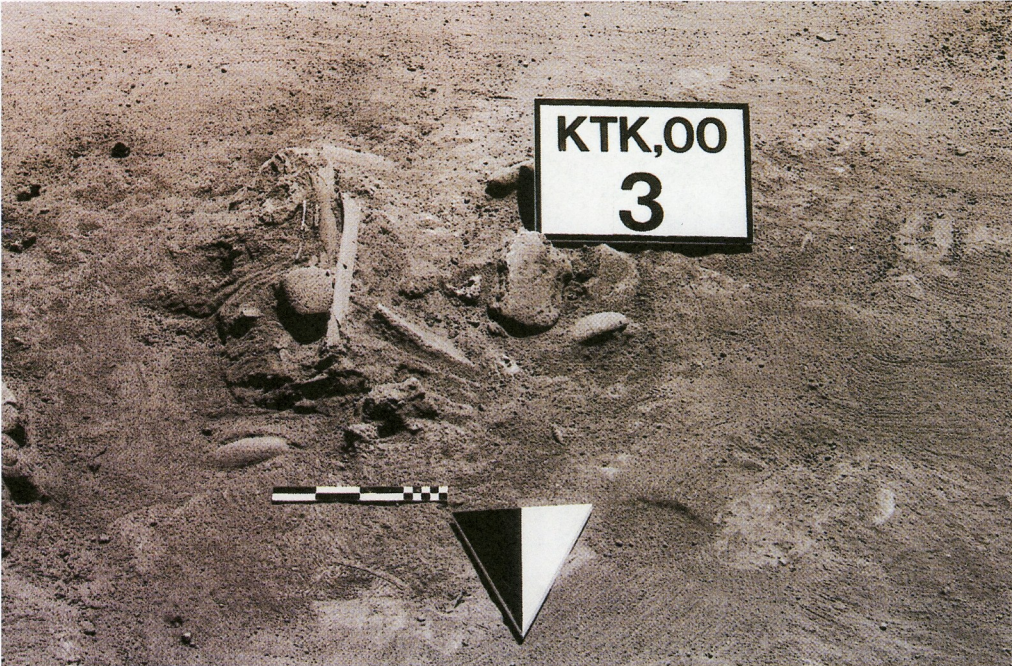
Şekil 4 A2 Açması, ayrıntı  
Figure 4 Trench A2, detail





Şekil 5 A3 Açması, ayrıntı

Figure 5 Trench A3, detail



Şekil 6 A3 Açması, ayrıntı

Figure 6 Trench A3, detail





Şekil 7 Bezemesiz taş çanak  
Figure 7 Undecorated stone bowl



Şekil 8 Yalın bezemeli taş çanak  
Figure 8 Plainly decorated stone bowl





Şekil 9 Zengin bezemeli taş çanak  
Figure 9 Richly decorated stone bowl



Şekil 10 Zengin bezemeli taş çanak  
Figure 10 Richly decorated stone bowl





Şekil 11 Yalın silindirik vazo  
Figure 11 Plain cylindrical vase



Şekil 12 Yalın bezemeli kadeh  
Figure 12 Plainly decorated goblet



Şekil 13 Orak betimli vazo  
Figure 13 Vase with depiction of sickles





Şekil 14 Konik gövdeli vazo

Figure 14 Conical bodied vase



Şekil 15 Sap delikli taş aletler

Figure 15 Stone tools with handle holes



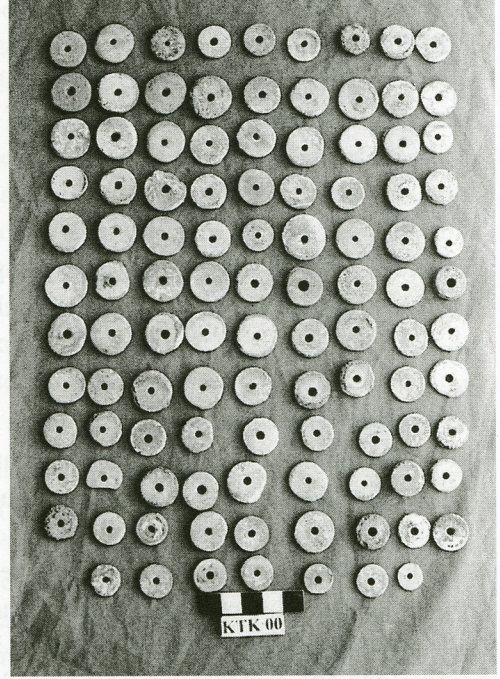
Şekil 16 İri taş boncuklar

Figure 16 Large stone beads

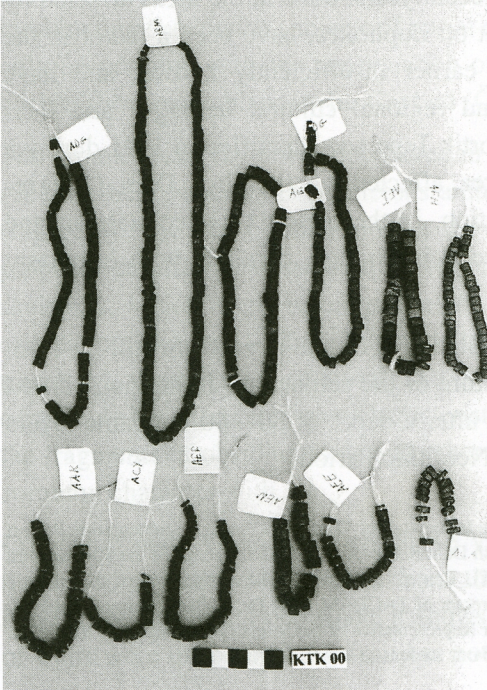




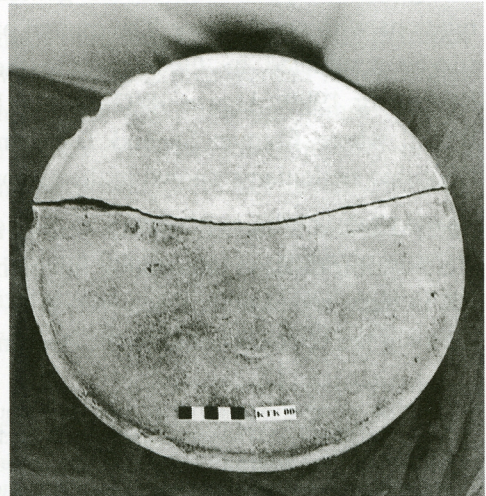
Şekil 17 Gömü hediyesi gerdanlık  
Figure 17 Burial gift: a necklace



Şekil 18 Gerdanlığı oluşturan taş boncuklar  
Figure 18 Stone beads forming the necklace



Şekil 19 Gerdanlığı oluşturan taş boncuklar  
Figure 19 Small flint beads



Şekil 20 Sunu taşı (?)  
Figure 20 Offering stone (?)



## EXCAVATIONS AT KORTİK TEPE: 2000\*

**Vecihi Özkaya, Oya San, Handan Yıldızhan**

Kortik Tepe which will be left under the waters of the Ilisu Dam reservoir, is locally known as Kotik or Kotuk Tepe. It is located near the village of Ağıl, in the district of Bismil in the province of Diyarbakır (Figure 1). Kortik Tepe comprises an area of about 50 x 100 m and is at present used for agriculture (Figure 2). In regard to its connection to settlement units in the near vicinity, one sees that it shows a wider area of expansion. One of these is Ziyaret Tepe located to the northeast of the mound and presently used as a cemetery. This mound, upon which is a saint's tomb, is directly connected with Kortik Tepe and represents a later period of the settlement, which was spread over a wide area. Also the Aşağı Sazlık locality, north of Kortik Tepe, in a similar way, is another portion of this expanse. In brief, Kortik Tepe forms unity with Ziyaret Tepe to the northeast and with the area underneath the Aşağı Sazlık hamlet to the north.

In southeastern Anatolia the excavations of recent years, done in the areas affected by the Keban, Karakayı and Atatürk Dams built on Euphrates, have been a factor in the development of the region's archaeology, earlier insufficiently known, and have brought new approaches to the general and regional cultural heritages and their relations with one another. The mound of Kortik Tepe was identified in 1991 during a survey conducted by G. Algaze in the area affected by the Ilisu Dam (Algaze-Rosenberg 1990; Algaze 1992); by its location, in the region between Batman and Bismil where Batman Su and Tigris intersect, it displays parallels with important Neolithic settlements known in the region.

The excavations carried out this year in a limited area on the mound are still far from yielding information concerning the architecture of the settlement. In digging carried out in three separate trenches (A1, A2, A3), after a depth of 30 - 40 cm came layers showing the characteristics of the Aceramic Neolithic Period.

---

\* For their contributions to the excavations carried out in the framework of "The Salvage and Documentation Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs", within the scope of the Southeastern Anatolia Project and under the coordination of the METU Center for Research and Assessment of the Historic Environment (TAÇDAM), I owe a debt of thanks to: Director of TAÇDAM Prof. Dr. N. Tuna, Sırma Küçük, N. İnal, Director of Diyarbakır Museum Ahmet Çaltekin, our Representative of the Ministry H. Kalsen, S. Küçük, H. Yıldızhan, D. Kaplan, A. Binici, Faysal Al, İ Solak and to our students.



As at Hallan Çemi (Rosenberg 1993), the Aceramic Neolithic phase, identifiable from the character of the finds, begins immediately below the surface soil. In all three trenches, as a result of excavations done, skeletons, various small finds and remains of walls were uncovered. The walls' extensions could not be revealed, nor their function defined, because of possible original structures and the fact that the trenches could not be widened. But in some trenches (A1) the walls mostly appear to be related to burials. Because of damage due to agricultural activity the walls have lost their original structure, yet they were generally concentrated around burials and showed a circular form; they were made of unworked stones. In the area some fire pits and, in hollows dug in the floor, skeletons lain in a semi-hocker fashion appeared. This character of the settlement shows parallels with the earliest settlement phases of Çayönü (Özdoğan *et al.* 1993: 87).

Because they are near the surface the burials have been damaged; they do not show uniformity of orientation among themselves (Figure 3-6) and do not reflect an original burial style. They are simple earthen burials, most of them in an east-west orientation, the others in various directions, and are in the dorsal or semi-hocker positions. Except for a few examples (Figure 3-4), most are preserved as skulls or bodies (Figure 3). The differing manners of burial (dorsal or semi-hocker) and the grave gifts may be interpreted as the result of there being more than one local burial custom. The grave gifts consist generally of small flint beads, tools made of differing raw materials (flint, obsidian) and stone vases produced by the abrasion method (Figure 5-6). Also, though not very widespread, some animal bones identified together with the burials may be the traces of probable ceremonies connected with the cult of the dead. To reach more illuminating data on the subjects of burial customs, grave gifts and cult ceremonies will only be possible with the continuation of the excavations. But the burial types and burials show resemblance with Çayönü (Özdoğan *et al.* 1994: 107).

The same cultural layer was uncovered in all three trenches. As in trench A1, in trench A2 also there were human skeletons among walls formed of unworked rough stones (Figure 4). The walls, which do not show an organic whole among themselves, are probably furnishings related to burial, as in trench A1. The great majority of the skeletons, which were better preserved than the others, were set in an east-west orientation (Figure 4). Though they do not contain as many grave gifts as are seen in trench A1, their manner of burial, in a dorsal or semi-hocker fashion upon compacted earth, may be interpreted as a characteristic in common. Also, though few in number, the fragments of obsidian tools and other small stone finds that were found, display a common character with A1.

Compared with A1 and A2, trench A3 yielded finds at depths closer to the surface; these also resembled the others from the aspect of general character (Figure 5-6). Nevertheless, with its rich finds, it shows a difference. In this trench also the remains of walls were uncovered. Again it has not been possible to understand sufficiently the



walls' function and fabric, and they lack the character of being the foundation of an architectural unit. The skeletons, placed at random between the walls, have been damaged because of their closeness to the surface. Some of the skeletons consist only of a few bone fragments; however they reflect certain details that serve to give information on the burial manner and customs. When one evaluates these data, one sees that, as was determined in the other trenches, there is no single manner of burial, the burials do not reflect a unity of orientation and most of them contain grave gifts. The importance of the trench stems from the rich grave gifts that it contains. These consist of various sized beads made of flint and a kind of greenish stone and the necklaces made from them (Figure 17-19), of stone vases made from a blackish sandstone (Figure 7-14), and some bone tools. Among them, doubtless the most important are the stone vases made with the abrasion technique. The vases, made of an easily worked grayish black sandstone, have a homogenous composition from the aspect of material. Though we do not have firm data on the subject of whether their raw material is local or not, the fact that stones of similar character are found neither on the mound nor in its vicinity makes one think that the material may have been obtained from some other source.

The vases were produced with the abrasion, or scraping, technique; one sees that they were first roughly shaped and that later their surfaces were polished by filing. All this workmanship is evident from the traces clearly seen on the vases' surfaces. The surfaces of some of them have an appearance of finer workmanship and are more polished .

A very few of the vases are without decoration (Figure 7, 11), the others have incised geometric decoration (Figure 8, 9 -10, 12, 13-14). The decorations, probably made with flint or obsidian tools, reflect similarities from the aspect of technique, but variety from the standpoint of composition. Because they were generally uncovered in relation to skeletons, most can be evaluated as grave gifts. However, some of them were found independently of the skeletons. Except for one small specimen placed on the breast of a skeleton (Figure 6), all the vases were obtained in broken form; it is thought that some were probably deliberately broken and put in the burials. Most of the vases were in a state that permitted completion; it is possible to class them according to form and decoration.

The first group consists of undecorated vases. The plain vases including no decoration are broad-bodied bowls with wide mouths (Figure 7) and oval vases with deep straight bodies narrowing towards the base (Figure 11). The broad bowls have a wide profile on the belly section and though they narrow towards the base, they have a wide setting surface. The oval-bodied vases display a flowing and regular form. The small drill holes one observes on their rims must be connected with the purpose of their use; closely similar pieces are known from Hallan Çemi (Rosenberg 1993: 120, Fig. 8; Rosenberg 1999: Fig. 3, 5).



The second group of vases resembles the first in form, but this group consists of: vases of simple line decoration that reflect a difference, with their decoration placed in horizontal bands on their rims or bodies; squat globular-bodied bowls with inverted rims (Figure 8), wide-rimmed goblets which narrow steeply towards the base (Figure 12); and vases with squat cylindrical bodies. This second group reflects a more careful workmanship. Especially on the squat globular bowls one sees an obvious esthetic concern in the unity of form and in the structure of their rims, narrowing towards the interior.

On some of the decorated and undecorated vases there are small holes horizontally opened in their rims. From the aspect of their walls also, the vases having finer and more careful workmanship are advanced examples. Globular bodied deep bowls (Figure 9-10) and larger sized goblet-like vessels with squat oval-cylindrical bodies form the third group (Figure 13-14). The rich geometric decoration that is especially concentrated in the bowls consists of repeated plaits which are set in horizontal areas. As to the main decorative bands, these are furnished with horizontal and vertical triangles whose interiors are hatched (Figure 9). In deep bowls having this form of decoration the lower half is undecorated. As for goblets, the decoration surrounds the whole surface and shows harmony with the form of the vessel. Although they are more simply decorated in comparison with bowls, in one example the numerical differences between the vertically arranged groups of zigzag lines not only avoids monotony in the decoration but also adds liveliness to the general arrangement (Figure 14). Figured decoration is not generally seen, but in one special example, on the vase's broad belly and in a specially emphasized area, there are two objects resembling sickles (Figure 13). Empty areas are again filled with vertical zigzag lines. From the standpoint of decorative technique they recall the products of Hallan Çemi (Rosenberg 1999: Fig. 3), yet with their careful and rich plaiting they reflect more advanced characteristics.

When they are evaluated in general from the aspects of their form, workmanship and decoration, the stone vases in question show an obvious development from a structure which is plain, clumsy and lacking in richness of form towards a richer manner of decoration and careful workmanship. Thus, they reflect a probable artistic development in the same cultural phase; from this aspect they are of distinct importance. Parallels are known from Hallan Çemi (Rosenberg 1993: 119, Rosenberg - İnal 1994: Fig. 4) and Mezraa-Teleilat (Özdoğan 2000b: Fig. 3). However, when the examples are compared, it is seen that Kortik Tepe is at a more advanced level.

The stone tools that were found show variety in their types. Most of these are querns, grinding stones, pestles and large stone mortars. In addition to these, there are numerous oval or round objects made of workable stone among the finds. Besides elaborate cutting and puncing tools are found.



Objects of ovoid form and having handle holes in their centers (Figure 15) are of differing size and weights; made from limestone and a blackish local stone, they must probably have been used as weights. Because of their find circumstances a group of large objects found in relation to the skeletons are probably large beads used as adornments (Figure 16). They are made of limestone, are round, and have holes in their centres.

As with the stone vases, the stone tools of Kortik Tepe display parallels with the finds of other Anatolian centres such as Çayönü, Nevali Çori and Hallan Çemi.

In all three trenches, A1, A2 and A3, various pieces of jewelery were found. Besides those worked from stone material, the principal group, various animal shells and bones can also be counted among these. Additionally, adornments formed of fish vertebrae and jawbones were obtained. In particular the jawbones attract the attention by their special burnishing and polishing. These also appear to be grave gifts, since they were uncovered in relation to the skeletons.

Doubtless the most important among these are the beads (Figure 17-19). Found *in situ* as a grave gift and still preserving its original order of stringing, a necklace is among the most interesting finds (Figure 17-18). Though there are irregularities of form, the necklace is composed of beads of nearly round shape and worked from a greenish, marble-like stone; the beads were strung according to a definite order. Beginning at the two ends with small ones, the beads become increasingly thicker at the center; the necklace displaying this order of stringing has a distinctive character as the carefully worked pleasure item of an advanced civilization. Together with these, cylindrical wine-red beads worked from flint (Figure 19) were also recovered in quite large numbers. As with the necklace, the scattered beads found together with the skeletons show painstaking workmanship. Both groups of beads are the products of careful hand craftsmanship.

There are also tiny beads of black and yellow color. These emerged as the result of sifting the soil. Together with the others these beads, as in other branches of art, are original products of a rich accumulation of culture.

Found in trenches A1 and A2 and worked from a soft stone of yellowish color, two objects display a distinctive make-up from the standpoint of their characteristics (Figure 20). Semi-globular in section, with slightly concave surfaces and rims profiled by a narrow moulding, the stones in question do not have a form oriented towards the necessities of every-day use. These stones are 9 mm in height and have diameters ranging from 35 mm to 42 mm; that they were uncovered at the same level as the burials provides a hypothetical explanation of their probable function. It is possible to evaluate these as "offering stones" of cultic purpose.

Kortik Tepe is a part of the system of advanced Neolithic culture represented in the eastern half of Anatolia, from the 10th Millennium onwards, by such centres as Çayönü







## Kaynakça / References

- Algaze, G., 1992 "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project, 1990", *IX. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara: 425-446.
- Algaze, G. and M. Rosenberg, 1990 "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project, 1989", *VIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: Ankara: 137-162.
- Hauptmann, H., 1999 "The Urfa Region", in M. Özdoğan and N. Başgelen (eds.) *Neolithic in Turkey: the Cradle of Civilizations*. İstanbul: 65-86
- Özdoğan, A., 1999 "Çayönü", in M. Özdoğan ve N. Başgelen (eds.) *Neolithic in Turkey: the Cradle of Civilizations*. İstanbul: 35-63.
- Özdoğan, M., 2000a "Güneydoğu Anadolu Karma Projesi ve Çayönü Kazıları" in U. Esin, M. T. Tarhan, M. Özdoğan, H. Abbasoğlu, E. Konyar and G. Yılmaz (eds.) *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*. Ankara: 14-19.
- Özdoğan, M., 2000b "Mezraa-Teleilat Kazısı" in U. Esin, M. T. Tarhan, M. Özdoğan, H. Abbasoğlu, E. Konyar ve G. Yılmaz (eds.) *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*. Ankara: 29-31.
- Özdoğan, M., A. Özdoğan, I. Caneva, M.K. Davis and A. Koyunlu, 1993 "1991 Yılı Çayönü Kazıları", *XIV Kazı Sonuçları Toplantısı I*: 81-106.
- Özdoğan M., A. Özdoğan, D. Bar-Yosef and W. Van Zeist, 1994 "Çayönü Kazısı ve Güneydoğu Anadolu Karma Projesi 30 Yıllık Genel Bir Değerlendirme", *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*: 103-122.
- Rosenberg, M., 1992 "The Batman River Archaeological Reconnaissance Survey, 1990", *IX. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 447-460.
- Rosenberg M., 1993 "The Hallan Çemi Excavation, 1991", *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*: 117-130.
- Rosenberg, M., 1994 "Hallan Çemi Tepesi: Some Further Observations Concerning Stratigraphy and Material Culture", *Anatolica* 20: 121-140.
- Rosenberg, M. and N. İnal, 1994 "The Hallan Çemi Excavation, 1992", *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*: 123-130.
- Rosenberg, M. and B.L. Peasnell, 1998 "A Report on Soundings at Demirköy: an Aceramic Site in Eastern Anatolia", *Anatolica* 24: 197-207.
- Rosenberg, M., 1999 "Hallan Çemi", in M. Özdoğan and N. Başgelen (eds.) *Neolithic in Turkey: the Cradle of Civilizations*. İstanbul: 25-33.